

Osaamista kieli- ja kulttuuritietoiseen varhaiskasvatukseen

Käytäntöjä, ideoita, linkkejä ja vinkkejä

Osku-hanke

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on kaikkien lasten yhdenvertaiset edellytykset osallisuuteen, oppimiseen ja toimivaan kaksikielisyyteen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016).

Kannen kuva: Hanna Skyttä

Lasten piirrokset: Julia Ääri 5 v., Jenny Ääri 3 v., Sofia Tyrer 4 v., Eevert 7 v., Alvari 10 v. ja Aukusti 14 v.

Valokuvat: Maarit Pihlava

Tekstit: Maarit Pihlava

Kiitokset asiantuntija-avusta, nettilinkkien jakamisesta, kirjallisuusvinkkien kokoamisesta sekä tekstin kommentoinnista: Nina Thurin, Marjaana Gyekye ja Silja Lamminmäki-Vartia

Kiitokset kommenteista: Tiina Kanerva, Kirsti Yrttiaho, Anu Oksanen, Annika Salminen ja Sari Vanha-Perttula ja Maria Tyrer

Kiitokset oikoluvusta: Jenni Alisaari, Nina Kekki ja Elisa Repo

Kiitokset avusta: Daniel Haye

Osaamista kulttuurisesti moninaiseen kouluun ja päiväkotiin 2016–2017, OSKU-Projekti. Turun yliopisto, opettajankoulutuslaitos.

Opetushallituksen rahoittama koulutushanke.

Paino: Paino-Kaarina 2017

Sisällysluettelo

	sivu
1. Johdanto lukijalle	5
2. Kielitietoinen varhaiskasvatus	7
2.1 Millainen on kielitietoinen päiväkot?	8
2.2 Suomen kielen oppimisen tukeminen	10
2.3 Tietoa kielenkehityksestä	11
2.4 Toiminnan ja kielenkehityksen arviointia	12
2.5 Oman äidinkielen määritelmä ja sen merkitys	13
2.6 Lisätietoa oman äidinkielen, kaksikielisyyden ja monikielisyyden tukemiseen	14
3. Kulttuuritietoisuus	16
3.1 Ideoita identiteetin vahvistamiseen ja ryhmäytymiseen	17
3.2 Lisätietoa ja ideoita toimintaan	18
3.3 Kirjoja eri uskontojen ja kulttuurien juhlista	19
3.4 Katsomusdialogi – tietoa, vinkkejä ja materiaalia	20
3.5 Kertomuksia ja kuvakirjoja katsomuksiin ja kulttuureihin liittyen	20
3.6 Ammattikirjallisuutta katsomuksiin liittyen	21
3.7 Yhteistyö huoltajien kanssa	22
Lähdeluettelo	26

JULIA 5v.

1. Johdanto lukijalle

Tämä opas on tarkoitettu varhaiskasvatuksen henkilökunnalle arjen tueksi pohdittaessa monikielisyyteen sekä kieli- ja kulttuuritietoisuuteen liittyviä asioita. Varhaiskasvatussuunnitelma edellyttää lasten kielitietoisuuden ja kulttuuri-identiteetin tukemista: varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee tiedostaa, että arjessa on läsnä eri kieliä, kulttuureja, uskontoja ja katsomuksia sekä ottaa ne myönteisellä tavalla huomioon. Tämä edellyttää kykyä tarkastella omia arvojaan, asenteitaan ja suhtautumistaan asioihin sekä rohkeutta kyseenalaistaa tuttuja toimintatapoja ja löytää uusia toimintamalleja arkeen.

Opas on tehty Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Monikielinen lapsi varhaiskasvatuksessa -täydennyskoulutuksen puitteissa. Tähän oppaaseen on koottu jo olemassa olevaa tietoa, ideoita ja nettilinkejä liittyen kieli- ja kulttuuritietoisuuteen varhaiskasvatuksessa. Oppaan vinkkejä voi hyödyntää myös esi- ja perusopetuksessa.

Tämä opas löytyy sähköisessä muodossa

Sat@Opin Osku-hankkeen sivulta:

<http://www.utu.fi/fi/yksikot/edu/yksikot/sataoppi/taydennys/monikulttuurisuus/Sivut/home.aspx>

Opettajaksi Suomeen -hankkeen sivulta:

<http://www.utu.fi/fi/yksikot/edu/yksikot/okl/sivustot/mmo/opehuone/Sivut/home.aspx>

Mitä on kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus?

Moninaisuutta, jossa kielet, kulttuurit, uskonnot ja katsomukset ovat kaikki luonnollinen osa varhaiskasvatuksen kokonaisuutta

Suomalaiseen kulttuuriin ja perinteeseen liittyvien asioiden ylläpitoa

Kaikkien lasten kieliin, katsomuksiin, uskontoihin, kulttuurisiin tapoihin sekä tottumuksiin ja juhliin liittyvien asioiden pohtimista

Henkilökunnan avointa ja myönteistä asennetta eri kulttuureihin, kieliin, uskontoihin ja katsomuksiin

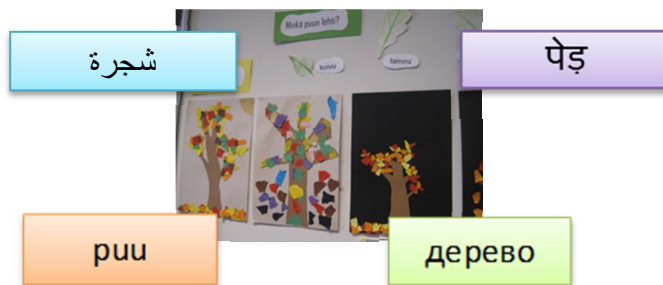
Perusta kaikkien lasten hyvälle kasvulle ja yhteistyölle vanhempien kanssa

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016)

2. Kielitietoinen varhaiskasvatus

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa ymmärretään kielen keskeinen merkitys lasten oppimiselle, kehitykselle ja vuorovaikutukselle sekä identiteetille. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ymmärtää olevansa kielen malleja lapsille ja kannustaa lapsia monipuoliseen kielenkäyttöön. Henkilöstö tiedostaa jokaisen lapsen kielelliset lähtökohdat: lapsille annetaan aikaa, tukea ja tilaisuuksia käyttää kieltä monipuolisesti eri tilanteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.)

Monikieliset lapset voivat opettaa oman kielensä ilmaisuja muille esim. aamupiirissä. Varhaiskasvatuksessa voidaan valita päivän tai viikon kieli ja opetella yhdessä esim. ”hyvää huomenta” eri kielillä. Lisäksi voidaan vertailla eri kielten sanoja: miltä ne kuulostavat, miltä ne ”maistuvat”, mitä samaa ja mitä erilaista niissä on. Erilaisia kirjaimia kannattaa pitää näkyvillä ja niitä voidaan tutkia yhdessä. Erikielisiä lauluja kannattaa laulaa yhdessä, ja myös syntymäpäivälaulut voidaan laulaa lasten kielillä. Lapset voivat lisäksi kuunnella opetustuokioita eri kielellä. Lapsilta voi kysellä arjessa: ”Miten sanot tämän sinun kielelläsi?”

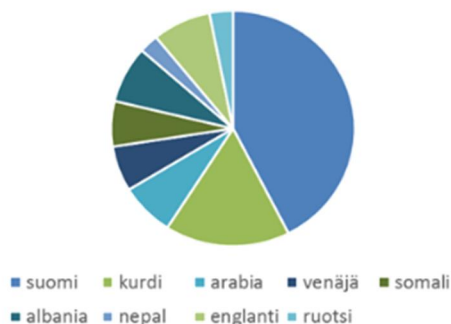

Sanoja voi olla näkyvillä eri kielillä myös vuoden eri teemoihin liittyen. Esimerkiksi Papunetissä on eri aihepiirien sanastoa suomeksi ja arabiaksi: <http://papunet.net/materiaalia/arabia-suomi-materiaalit>. Sivustolta www.omniglot.com löytyy sanoja, lauseita ja fraaseja eri kielillä. Myös sanakirjoja ja käännohjelmia voi käyttää apuna eri kieliin tutustumisessa.

2.1 Millainen on kielitietoinen päiväkot?

- Laittakaa sisääntuloon *tervetuloa*-kylttejä eri kielillä: Linkistä <http://users.elite.net/runner/jennifers/faq.htm> löytyy tervehdyksiä eri kielillä. Myös vanhemmilta voi pyytää apua sanojen kirjoittamisessa.
- Kirjoittakaa päiväkodin nettisivuille lyhyt info päiväkodista eri kielillä.
- Kiinnittäkää ruokailutilan seinille ruokien kuvia, joiden alla niiden nimet ovat eri kielillä.
- Laittakaa seinille "*hyvää ruokahalua*" ja "*kiitos*" näkyville eri kielillä.
- Laittakaa lapsiryhmässä puhutut kielet näkyville: "*Meillä puhutaan suomea, arabiaa, venäjää, kurdia ja viroa.*" Kielet voidaan laittaa esille myös
 - § kielipiirakkana (kielipiirakka on tehty wordillä -> insert -> chart -> pie)
 - § isoina puhekuplina
 - § kielikukkana, jossa jokaisen lapsen kieli on yksi terälehti
 - § pyykkipoikina, joissa lukee lapsen nimi, kieli ja lippu

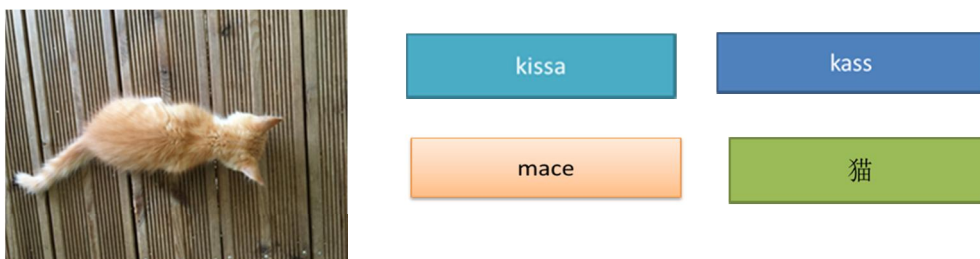
Meidän päiväkodissa puhuttavat kielet

- Valitkaa viikon tai kuukauden kieli: vaihtakaa päiväkodin kyltit kuukauden ajaksi jollekin tietylle kielelle.
- Viettäkää oman äidinkielen päivää: <https://satakielikuukausi.org/>
- Viettäkää Euroopan kielten päivää tai viikkoa: <http://edl.ecml.at/> - European Day of Languages

- Opetelkaa tervehdyksiä ja lukusanoja eri kielillä:
<http://turunkielitivoli.wikispaces.com/kielireppu>
- Tehkää erikielisiä videoita. Tässä esimerkki:
<http://www.newburyparkschool.net/langofmonth/>

Kirjojen, kirjaston, esitysten ja näytelmien hyödyntäminen kieliin tutustumisessa

- Katselkaa erikielisiä kirjoja. Lapset voivat tuoda kirjoja myös kotoa ja niitä voidaan lainata kirjastosta.
- Järjestä satuhetkiä kirjaston, järjestöjen ja erikielisten työntekijöiden tai vapaaehtoisten kanssa. Ota koulu mukaan: pyydä, että oppilaat tulevat päiväkotiin lukemaan omalla äidinkielellä satuja.
- Esittäkää nukketeatteria monella kielellä siten, että roolihahmot puhuvat eri kieliä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen, kulttuuriin ja katsomuksiin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset, kulttuuriset ja katsomukselliset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavina.

2.2 Suomen kielen oppimisen tukeminen

- Suomen kielen perussanastoa kuvin löytyy papunetistä. Sanasto sopii kielen alkeiden opiskeluun ja kommunikointiin tilanteissa, joissa yhteistä kieltä ei vielä ole:
<http://papunet.net/materiaalia/kuvasanasto-maahanmuuttajalapsille>.
- Selkokieliä satuja ja tehtäviä: [http://papunet.net/pelit /](http://papunet.net/pelit/)
- Kielinuppu. Laulumateriaalia suomen kielen oppimisen tueksi:
<https://www.kielinuppu.fi/>
- Ekapeli maahanmuuttajille:
<http://www.lukimat.fi/lukeminen/materiaalit/ekapeli/ekapeli-maahanmuuttaja>
- Tehtäviä, leikkejä ja toimintatuokioita:
<http://www.moped.fi/index.html>
- <https://yle.fi/aihe/lapset/pikku-kakkonen>
- <https://www.scribd.com/document/324623633/Kommentoitu-Luettelo-Maahanmuuttajataustaisten-Opetuksen-Ja-Koulutuksen-Materiaaleista>
- Gyekye, M., Muukkonen, M., Kurki R. (2016). Avainsanoja S2. Opettajan opas. 1.–5. painos. SanomaPro. Materiaali soveltuu käytettäväksi mm. varhaiskasvatukseen sekä esi- ja alkuopetuksen suomi toisena kielenä (S2) -opetukseen ja valmistavaan opetukseen. Oppaaseen liittyvät tehtävävihot A ja B.

Kielellistä kuntoutusta, suujumppaa ja ääntämisharjoituksia

- Kikattavan Kakkiaisen Naamaralli on sovellus, jossa harjoitellaan kasvojen lihaksistoa hauskein harjoituksin.
- Roihusten arki (2017). Toiminnallinen kielen kehityksen ja kommunikoinnin arviointi ja kuntoutuspaketti. Kipinäkeskus.
- http://www.teuva.fi/koulut/sepan_ahjo_old/puheope.html
- <http://www.kaapeli.fi/dysfasia/suujumppa/suujumppa.htm>
- http://modersmal.skolverket.se/finska/images/stories/finska/pdf/satu_kieliukosta.pdf

Sadutus rikastuttaa kieltä

- Sinun, minun ja meidän Mango, sadutusta yli kulttuurirajojen. Suomi, Sambia ja Bangladesh. <http://www.taksvarkki.fi/tv/wp-content/uploads/2011/07/Mango-2.-painos.pdf>
- <http://www.maailmankoulu.fi/node/608>

Sanasäkkien avulla voidaan harjoitella sanastoa

- Sanasäkeissä opetellaan eri aihepiirien sanastoja toiminnan kautta.
- <http://www.sprakpasen.se/suomeksi>
- https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/125495/maagine_nsanasakkimallinnus.pdf?sequence=1

2.3 Tietoa kielenkehityksestä

Tähän on koottu julkaisuja, joista löytää tietoa kielenkehityksestä ja sen tukemisesta.

- Ota koppi -ohjelma Helsingistä on tarkoitettu varhaiskasvatukseen, neuvolaan ja alkuopetukseen. Ohjelma tarjoaa tietoa kielen oppimisesta, kielen kehityksestä, kielen kehityksen seuraamisesta sekä äidinkielen merkityksestä ja oppimisesta eri kulttuureissa. <http://www.otakoppi-ohjelma.fi/ota-koppi-ohjelma/esipuhe>
- Pienen kielipolku on Aivoliiton julkaisu, joka antaa vinkkejä lapsen kielenkehityksen tueksi. https://issuu.com/strokery/docs/aivoliitto_pienen_kielipolku_web?e=0http%3A%2F%2F
- Sivusto, josta löydät lisätietoa 0–17-vuotiaiden kielenkehityksestä: https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kiellellinen_erityisv_aikeus/vanhemmille/kielen_kehitys_ja_sen_tukeminen_ikakausittain
- Lapsi ja kieli -julkaisu antaa tietoa kielenkehityksestä varhaiskasvatuksessa. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1>

2.4 Toiminnan ja kielenkehityksen arviointia

Kasvattajien tulisi arvioida, miten varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kielitaidon kehittymistä. Kaikilla käytössä olevilla välineillä ja menetelmillä voidaan seurata sekä havainnoida lasta hänen kokonaisvaltaisen kasvunsa tukemiseksi. Arviointiympyrä ja Kasvu kiikarissa -kirjat antavat lisätietoa arviointiin ja havainnointiin.

- Gyekye, M. & Nikkilä, P. (2014). Arviointiympyrä - oppimisen mahdollisuudet näkyviin. Pedatieto Oy. Kirja auttaa kasvattajia arvioimaan ja selkiyttämään toiminnalleen asettamia tavoitteita sekä kehittämään koko oppimisympäristöä.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. (2015). Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. PS-Kustannus. Kirjassa käsitellään havainnoinnin peruseriaatteita ja esitellään, miten havainnoinnin tuloksista voi keskustella vanhempien kanssa. Lisäksi mukana on kirjoittajien laatimat havainnointi- ja arviointilomakkeet. Lisätietoa löytyy saatavilla olevista havainnointi- ja arviointimenetelmistä sekä käytännön esimerkkejä havainnointitilanteista.

Seuraavaksi esimerkkejä materiaaleista, joita voi käyttää oman toiminnan ja havainnoinnin tukena. Kielitaidon arvioinnissa kannattaa pitää mielessä, että jokainen lapsi on yksilö ja kehittyy omaa tahtiaan. Tämän vuoksi monipuolinen havainnointi ja arviointi on tärkeää.

- Pienten kielireppu. Suomi toisena kielenä -oppimisen seurantalopaketti Espoosta. Lapsen suomen kielen kartoitukseen kehitetty työväline, joka sisältää oman äidinkielen kehitykseen liittyviä kysymyksiä 1–6-vuotiaille (eväspussi), keskustelurungon kuvaan liittyen sekä suomen kielen oppimisen seurantalomakkeen. <http://www.espoo.fi/kielireppu>
- Laitala, M. (2007). Lauran päivä. Suomi toisena kielenä -kartoitusaineisto esiopetusikäisille. Opetushallitus. Materiaali esiopetusikäisten suomea toisena kielenä puhuvien lasten suomen kielitaidon kartoittamiseen. Sopii myös valmistavaan opetukseen.

- Røihusten arki (2017). Toiminnallinen kielen kehityksen ja kommunikoinnin arviointi- ja kuntoutuspaketti. Kipinäkeskus.
- Kielipuntari: <http://www.oph.fi/julkaisut/2011/kielipuntari>
http://www.oph.fi/download/138389_Arviointipaketti_A_6-7_v.pdf
- Korpilahti & Eilomaa (1998). Kettu-testi - puheen ja kielentaitojen arviointimenetelmä. LacoCare Oy. Materiaaliin kuuluvat esinekuvat, lelupussin tavarat ja Kettu-kuvat kerrontaan. Materiaalia käytetään varhaiskasvatuksessa osaltaan kartoittamassa lapsen suomen kielen hallintaa, ei testinä.
- Repun takanassa (2000). Tampereen kaupunki. Suomen kielen kartoitus, jota voidaan käyttää 5-vuotiaille ja sitä vanhemmille lapsille suomen kielen ja oman äidinkielen arviointiin. Materiaali kartoittaa puheen tuottoa ja ymmärtämistä.

2.5. Oman äidinkielen määritelmä ja sen merkitys

Äidinkieleksi voidaan esimerkiksi määritellä kieli, jota lapsi puhuu ensin ja/tai johon hän samaistuu. Tätä kautta kielestä tulee myös hänen ajattelunsa kieli. Lapsi alkaa omaksua kieltä kommunikoidessaan vanhempiensa kanssa. Hän oppii käyttämään kieltä kielelliseen vuorovaikutukseen ja tunteiden ilmaisuun. Kieli on näin myös perusta lapsen identiteetille. (Latomaa ym. 2013; Skutnabb-Kangas 1988; Teiss 2007.) Monikielisessä ympäristössä lapsella voi olla monta kieltä, joista yksikään ei ole perinteisesti ajatellen äidinkieli, kuten me sen tavallisesti ymmärrämme. Lapsi voi osata näitä kieliä eritasoisesti. Kun tässä oppaassa puhutaan äidinkielestä, se tarkoittaa aina yhtä tai useampaa lapsen äidinkieltä.

Oman kielen osaaminen edistää muiden kielten oppimista. Äidinkieli toimii välineenä toimivaan kaksikielisyyteen. Tutkimusten mukaan toisen tai kolmannen kielen oppiminen samaan aikaan ei ole haitaksi lapsen kehitykselle, vaan se tekee aivoista joustavimmat, parantaa päättelykykyä ja luovuutta. Monikieliset lapset selviytyvät paremmin valikoivaa tarkkaavaisuutta vaativissa tehtävissä. (Esim. Baker 2000, Bialystok, Craik & Freeman 2007; Cummins 2000; Nicolas & Lightbown 2008; Skutnabb-Kangas 2000.)

Oma äidinkieli on tärkeä lapsen koko persoonan, identiteetin ja oppimisen kannalta. Hyvä oman äidinkielen taito edistää suomen kielen oppimista. Tämän vuoksi oman äidinkielen huomioiminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää. Vanhempia kannattaa tukea oman äidinkielen rikkaassa käytössä ja sen merkityksen ymmärtämisessä. Vanhemmille ja lapsille kielten näkyvillä oleminen varhaiskasvatuksessa osoittaa, että perheen kieli on arvokas ja hyväksytty.

Oma äidinkieli on sydämen, tunteiden ja ajatusten kieli. Oman äidinkielen osaaminen vahvistaa itsetuntoa ja kielen kautta syntyy yhteys sukuun ja juuriin: lapsi ymmärtää paremmin, kuka on ja mistä tulee. Oman kielen ylläpito vaatii työtä ja kärsivällisyyttä. Monikielisellä lapsella kielet kehittyvät eri tahtia, välillä harppauksin ja välillä hitaammin. Oma kieli on kaiken oppimisen perusta.

Osoita kiinnostusta lasten kieliin. Voit pyytää lapsia ja vanhempia kertomaan arjen tilanteissa asioita omalla kielellään. Kun omaa äidinkieltä saa käyttää varhaiskasvatuksessa, se auttaa lasta ymmärtämään oman äidinkielensä tärkeyden.

2.6 Lisätietoa oman äidinkielen, kaksikielisyyden ja monikielisyyden tukemiseen

Tähän on koottu kirjoja, materiaalia ja linkkejä oman äidinkielen ja kaksikielisyyden tukemiseen.

- Oma kieli kullan kallis (2008). Opetushallituksen perusopas kielenkehityksestä
http://www.oph.fi/download/46930_OPH_oma_kieli_03092007_www_lock.pdf
- Latomaa, S. (2012). Monikielisuus - arvokas voimavara. Neuvoja perheelle -opaslehtinen. Tampere. Opas oman äidinkielen merkityksestä ja monikielisyyden hyödyistä. Opas on tehty 25 kielelle. Tilaus: sirkku.latomaa@uta.fi
- Lapsuuden monta kieltä. Väestöliiton DVD, 2008.

- Ota koppi -materiaali. Sisältää tietoa kielen kehityksestä ja oman äidinkielen tärkeydestä.
- Moped-sivustolla on tietoa oman äidinkielen tärkeydestä ja merkityksestä sekä omaan äidinkieleen liittyvää oppimateriaalia eri kielillä. <http://mai.moped.fi/>
- <https://www.gold.ac.uk/clcl/multilingual-learning/creativity/> Sivusto sisältää ideoita ja projekteja monikieliseen oppimiseen.
- www.omniglot.com Sivusto sisältää sanoja ja fraaseja eri kielillä.
- Materiaalia äidinkieleen ja monikielisyyteen: <http://www.kulttuuriakaikille.fi/index.php?k=15796>
<https://www.kieliverkosto.fi/fi/article/satakielikuukautta-sadalla-kielilla>
- Vanhemmille tietoa siitä, miten tukea kaksikielisyyttä ja ideoita myös kouluun ja opettajille lukemiseen innostamiseen ja kannustamiseen: <https://literacytrust.org.uk/> -> Early years -> understanding bilingualism in the early years
- Anna lapselle lahja -esite kaksikielisyydestä, kielen merkityksestä ja kielen kehityksen tukemisesta: https://issuu.com/sydkustenslandskapsforbund/docs/broschyrtyvas_prak
- Kirjavinkkejä englanniksi kasvattajille ja ammattilaisille: <https://multilingualparenting.com/2016/07/20/15-books-for-parents-and-educators-of-bilingual-children/>
- Artikkelin monikielisyydestä: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/article/monikielisyys-muutoksessa>
- Tietoa monikielisyydestä: García, O. (2009). Translanguaging. Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective. Oxford, UK: Wiley – Blackwell.
- Lisää luettavaa liittyen kielen opetukseen ja oppimiseen: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/suomi-koulut/prime121.aspx

- Esimerkkejä vuorovaikutustilanteista ja siitä miten tukea kielenoppimista: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/article/toisen-kielen-oppimisen-tukeminen-paivakodissa>

3. Kulttuuritietoisuus

Kulttuurinen moninaisuus otetaan huomioon varhaiskasvatuksessa esim. tutustumalla eri kulttuurien juhliin. Lasten kanssa aiheet voivat olla konkreettisia, kuten ruoka, kieli ja sää. Banksin (2006) mukaan lapsen on tärkeä samaistua omaan kulttuuriinsa jo varhaislapsuudessa. Kun lapset ovat samaistuneet sekä omaan että kansalliseen kulttuuriinsa, he osaavat arvostaa molempia ja pärjäävät paremmin yhteiskunnassa.

Tutussa ympäristössä saadut positiiviset kokemukset oman kulttuurin tärkeydestä ja arvostuksesta tukevat lapsen etnistä identiteettiä. Oman kulttuurin arvostus ja muiden kulttuurien ymmärtäminen sekä oman kulttuurin näkeminen yhtenä muiden joukossa lähtee lapsilla konkreettisista asioista, kuten perhe, ihonväri ja vaatetus.

Juuret oman ja toisen kulttuurin arvostamiselle lähtevät varhaislapsuudesta. Lapsen etninen identiteetti kehittyy syvemmälle lapsen kasvaessa (esim. Aboud 1987; Phinney 1990; Phinney & Rotherman 1990).

Kulttuurinen moninaisuus otetaan huomioon varhaiskasvatuksessa vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Vanhemmat tarvitsevat tietoa suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteita ja työtavoista sekä suomalaisista juhlista ja perinteistä. Tämän lisäksi vanhempia pitää kuunnella ja heiltä kannattaa kysyä perheen tavoista, juhlista ja sellaisista katsomukseen liittyvistä asioista, joilla on vaikutusta päiväkodin arkeen.

3.1 Ideoita identiteetin vahvistamiseen ja ryhmäytymiseen

Ihmisellä on monta päällekkäistä identiteettiä. Identiteetti rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, ja se on muuttuva ja monikerroksinen (Hall 2012). Kieli, kulttuuri ja sosiaaliseen ympäristöön samaistuminen vaikuttavat identiteetin muodostumiseen (Bucholz & Hall 2004; Hall

2012). Lasten identiteettiä voidaan tukea monin tavoin varhaiskasvatuksessa. Lapsen kielen ja taustan huomioiminen on tärkeää lapsen identiteetin kehitykselle.

Piirretään

- Minä ja minun perheeni
- Minulle tärkeitä asioita
- Isolle paperille kehon ääri viivat
- Minun Suomi: mistä tykkään Suomessa

Me yhdessä

- Yhteinen unelmapuu, jonka lehtiin voi kirjoittaa tai piirtää unelmia
- Meidän ryhmämme kädet tai silmät (lisäideoita Pinterestistä)
- Unelmapeitto: jokainen lapsi saa piirtää valitsemalleen väripaperille asioita, joista unelmoi. Näistä kootaan yhteinen "peitto" seinälle. Aiheeseen liittyvä sana kirjoitetaan kuvaan sekä suomeksi että omalla kielellä.
- Erilaisia taloja, taloja eri maista tai lapselle tärkeä talo

Muita ideoita

- Omakuvat/valokuvat seinälle. Mielikuvani.
- Vahvuuskortit ja Nalle-tunnekortit. Pesäpuu ry. Identiteetin tutkiminen ja tukeminen sekä tunteista puhuminen.
- <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen>
- https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/liikuntapassi_tunteet2.pdf
- Tutustutaan paikkoihin tai seutuihin, joissa lasten vanhemmat ovat lapsuutensa viettäneet. Kuunnellaan musiikkia eri maista. Katsellaan taidekuvia ja luontokuvia eri maista sekä kuvia, joissa on lapsia eri maista ja kulttuureista.

3.2 Lisätietoa ja ideoita toimintaan

Tähän on kerätty listaa kirjallisuudesta ja nettiosoitteista, joista löydät laajasti lisätietoa ja materiaalia kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseen.

- Globaalikasvatuksen ideoita. Laaja materiaalipankki ja esim. varhaiskasvatukseen sopivia kirjoja: <http://www.maailmankoulu.fi/>
- Rauhankoulu tarjoaa kouluille globaalikasvatuksen koulutusta, kuten ilmaisia kaksipäiväisiä draamatarinoita koululle: <http://www.rauhanliitto.fi/rauhankoulu>
- Plan, materiaaleja ja kouluvierailuja: <http://www.globaalikasvatus.fi/vinkit/230>
- <http://pakolaisapu.fi/>
- Allianssin globaalikasvatuksen menetelmäsivusto: www.keks.fi
- <https://www.unicef.fi/koulut/ihmisoikeus-ja-globaalikasvatusmateriaalit/>
- Leikkejä, tehtäviä ja taidetta: http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/lahennellen_open_opas.pdf
- www.kulttuurifoorumi.fi
- Lasten äidinkielen ja identiteetin tukemisen työpajapaketti: <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/10/Satakieli-tarinankeruumatkalla.pdf>
- Kuusisto, A. (2009). Homma hanskassa! Päiväkodin monimuotoisuus rikkautena. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2009: 3.
- Kulttuurin vuosikello: <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/>

Juhlakalenteri: kulttuurien, uskontojen ja katsomusten juhlia

- Kulttuurien juhlakalenteri.
<http://www.espoo.fi/download/noname/%7B53DBA3D1-C4AD-404B-A3CE-5960E3136750%7D/92945>
- <http://www.juhlakalenteri.fi> ja www.uskontokalenteri.fi
- <http://www.interfaith-calendar.org/>
- www.festar-juhlavuosi.info ja <http://ad-astra.fi/>

3.3 Kirjoja eri uskontojen ja kulttuurien juhlista

- Korolainen, T., Tulusto, R. & Hurme, M. (2017). Lasten oma vuosikirja. Lasten keskus.
- Soljander-Halme, H. & Hurme, M. (2016). Lasten oma lauluvuosi & CD.
- Pyhäranta, T., Raudaskoski, J. & Seppälä, O. (2016). Adventista Ramadaniin – uskonnolliset juhlat Suomessa. Kirjapaja
- Parland, M. (2011). Juhlitaan yhdessä! Monikulttuurisia juhlia koulussa. Tammi.
- Monien uskontojen ja katsomusten Suomi. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 48.
[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/2AA37D11FA0613ACC22580B20038D68B/\\$FILE/Kirkkohallitus_MUKS%20julkaisu_verkkojulkaisu_17_04_24_B.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/2AA37D11FA0613ACC22580B20038D68B/$FILE/Kirkkohallitus_MUKS%20julkaisu_verkkojulkaisu_17_04_24_B.pdf)
- <http://www.uskonnot.fi/>

3.4 Katsomusdialogi – tietoa, vinkkejä ja materiaalia

- www.yhteisymmarrysviikko.fi
- <http://www.slideshare.net/Askeliakatsomusdialogiin/askelia-katsomusdialogiin-2>
- Dialogisuus ja katsomusdialogit opetuksessa ja kasvatuksessa; dialogin haasteita; dialogitaidot; dialogiopetus lasten ja nuorten

kanssa (varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus); dialogitehtäviä:
<http://www.pearltrees.com/uskonnonopetus/dialogitaitaja/id16267853> SEKÄ <http://www.pearltrees.com/uskonnonopetus/tulostamateriaali-maksutta/id16380462> ja

- <https://www.pearltrees.com/s/file/preview/139686349/Dialogitaitajaverkkomateriaaliavaajaklikkaa.pdf>
- http://www.ekumenia.fi/sen_toimii/uskontojen_kohtaaminen/
- Ideoita ja tutkimustietoa katsomusopetuksen tueksi
<http://uskontotuntiunelmia.blogspot.fi/> ja
<https://www.uskonnonopetus.fi/>
- Uskontodialogi – Kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen, 2010
Rautionmaa, H. (toim.) Kulttuuri ja uskontofoorumi FOKUS.

3.5 Kertomuksia ja kuvakirjoja katsomuksiin ja kulttuureihin liittyen

- Aitlahti, K., Keränen-Pantsu, R. & Mäkinen, A. & Reina, R. (2017). Lattiakuvat katsomuskasvatuksessa ja opetuksessa. Lasten Keskus.
- Issakainen, T. & Rahkonen, P. (2010). Atte ja Anna – meidän ja muiden uskonnot. Lasten Keskus. Atte ja Anna -kirjasarjassa ilmestyneet myös aiheet: kaste, ehtoollinen, hautajaiset, kirkko, joulukuukin ja pääsiäinen.
- Hatunen, E. (2006–2008). Petra-kuvakirjasarja. DramaForum.
- Bahnaan, E-L., Musse, A. & Yusuf Mubarak, Y. (2014). Hattukauppias ja muita tarinoita Somaliasta. Suomi-Somalia Seura.
- Parland, M. & Reichstein, A. (2015). Kun kuu nauroi ja muita maassamme kerrottuja satuja. Schildts & Söderströms.
- Katajavuori, R. & Savolainen, S. (2017). Mennään jo naapuriin. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Rosenblad, D. & Rosenblad, F. (2005). Abrahamin lapset. Kolmen uskonnon yhteiset juuret. Opastusta opettajille. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja LXXIV. Suomen Lähetysseura.

- Lehtinen, I. & Kuukka, I. (2000). Oikeat vaakakupit. Kertomuksia kristinuskon, islamin ja juutalaisuuden piiristä. Lasten Keskus.

3.6 Ammattikirjallisuutta katsomuksiin liittyen

- Haapsalo, T. ym. (2017). Varhaiskasvatus katsomusten keskellä. Lasten Keskus.
- Iivonen, P. & Paulanto, V. (2017). Uudistuva uskonnon opetus. Kirjapaja. (esi- ja perusopetus)
- Ubani, M., Poulter, S. & Kallioniemi, A. (2015). Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Lasten Keskus.

Ohjeet, säädökset ja yhteistyö seurakuntien kanssa

- <http://www.oph.fi/>
- http://oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/uskonnon_ja_elamankatsomus_tiedon_opetus
- http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus
- http://www.edu.fi/download/171291_kumppanuuden_korit.pdf
- <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content444762>

3.7 Yhteistyö huoltajien kanssa

Keskustelut huoltajien kanssa auttavat huoltajia ymmärtämään suomalaista kasvatuserinnettä sekä huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia. Keskusteluissa on tärkeää osoittaa, että varhaiskasvatuksessa arvostetaan omia äidinkieliä suomen kielen oppimisen rinnalla ja lasten kulttuurit nähdään tärkeinä voimavaroina. Huoltajien osallisuus korostuu uuden varhaiskasvatussuunnitelman myötä. Heidän osallistamisensa varhaiskasvatuksen arkeen lisää myös kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotoutuminen on aina

molemminpuolista vuorovaikutusta, kohtaamista ja omien arvojen tarkastelua. Joillekin perheille päiväkodin henkilöstö voi olla ensimmäisiä "viranomaisia", joiden kanssa perhe tutustuu suomalaiseen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja tapoihin. Luottamuksellinen, toista kunnioittava asenne on äärimmäisen tärkeää. Se mahdollistaa turvallisen kasvuympäristön, jossa lapsen on hyvä oppia.

Ideoita yhteistyöhön huoltajien kanssa

- Pyydä isovanhempia, vanhempia tai isompia sisaruksia lukemaan lapsille ja siten rikastuttamaan heidän sanavarastoaan. Lukekaa satuja omalla äidinkielellä.
- Järjestä kulttuuri-, kieli- ja maaprojekteja ja pyydä vanhemmat avuksi.
- Nosta esiin tärkeitä asioita eri maista, esimerkiksi presidenttejä, kirjailijoita, muusikoita, rakennuksia, esineitä tai leluja.
- Askarrelkaa ja kokeilkaa eri maiden käsitöitä yhdessä perheiden kanssa.
- Kysy vanhemmilta, millaisten asioiden tekemisessä he haluaisivat olla mukana.
- Järjestä tietokilpailu kielistä lapsille ja vanhemmille.
- Pidä vanhemmille leikki- ja peli-ilta, jossa eri kulttuurien lauluja ja leikkejä opetellaan yhdessä.
- Käännä viestit kotiin GoogleTranslatorin avulla.

Vinkkejä vanhemmille oman tai omien äidinkielen kehittämisen tukemiseen

Tähän on koottu vinkkejä siitä, millaisia ohjeita monikielisen lapsen vanhemmille voi antaa omien äidinkielen kehittämiseen.

- Käytä lapsen kanssa omaa äidinkieltäsi, koska kieli kehittyy vuorovaikutuksessa.
- Käytä monipuolista kieltä.

- Puhu yhdessä lapsen kanssa päivän tapahtumista kotikielellä.
- Kuuntele lasta.
- Lue lapselle paljon ja kerro tarinoita omalla kielelläsi.
- Katso lapsen kanssa omankielisiä lastenohjelmia.
- Pelaa yhdessä lapsen kanssa pelejä omalla kielelläsi.
- Opeta lapsuutesi leikkejä tai pelejä omille lapsillesi.
- Laula lapsen kanssa kotimaasi lauluja ja loruttele runoja ja riimejä.
- Muista, että muut saman kielen puhujat, kuten ystävät, tuttavat ja sukulaiset, ovat tärkeitä oman kielen malleja.
- Tiedosta, että oman kielen oppiminen, kehittäminen ja ylläpitäminen vaativat aikaa ja panostusta.
- Arvosta omaa kieltäsi.
- Puhumalla omaa kieltäsi annat arvokkaan perinnön lapsillesi.

Kysymyksiä ja vinkkejä huoltajien kanssa käytävään Vasu- ja Leops-keskusteluun

- Gyekye, M. & Lamminmäki-Vartia, S. (2017). Kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoinen näkökulma varhaiskasvatussuunnitelma-keskusteluun. Teoksessa T. Haapasalo ym. (toim.). Varhaiskasvatus katsomusten keskellä. Lasten Keskus.
- Lamminmäki-Vartia, S. (2017). Katsomuskasvatus osana esiopetuksen kokonaisuutta. Teoksessa P. Iivonen & V. Paulanto (toim.). Uudistuva uskonnon opetus. Kirjapaja

- Lamminmäki-Vartia, S. & Kuusisto, A. (2016). Katsomusdialogin kysymyksiä varhaiskasvatuksessa. Julkaisussa E. Ikonen & S. Vainio (toim.). Dialogitaitaja. Agricola -opintokeskus/Kirkkopalvelut ry
- Kuvaopas huoltajalle varhaiskasvatuksen aloitukseen: http://www.vantaa.fi/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/aloittaminen Tervetuloa päiväkotiin. Opas on tarkoitettu aloituskeskustelun avuksi. Oppaan avulla kerrotaan päiväkodin arjesta ja toiminnasta. Oppaassa on kuvia, jotka helpottavat ymmärtämistä.

Tee oma kuvakansio.

Lisätietoa kotoutumisen tukemiseen

Tähän on koottu sivustoja, joista saa lisätietoa kotoutumiseen liittyvissä asioissa.

- Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena, 2014. Ammattilaisille suunnattu kirja kulttuuri-identiteetin merkityksestä kasville ja kehitykselle: <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/kulttuuri-identiteetti-kasvatus-%E2%88%92-kulttuuriperintokasvatus-kotoutumisen-tukena/>
- Monikulttuurisen osaamiskeskuksen sivuilla on materiaalia kasvatukseen ammattilaisille ja tietoa perheiden kotoutumiseen: <http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/>
- Lastenkasvatus Suomessa -opas suomeksi, englanniksi, venäjäksi, somaliksi, kurdiksi, albaniksi ja burmaksiksi: <http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoamonikulttuurisuudesta/aineistot/lastenkasvatusvihkoset/>
- Perustietoa Suomesta esim. päivähoitosta Suomessa eri kielillä: suomi, ruotsi, englanti, venäjä, eesti, ranska, somali, espanja, turkki, kiina, arabia ja farsi: <http://www.infopankki.fi/> - living in Finland
- Ystävöimintää, kielikerhoja, läskykerhoja, asumisapua, kansainvälinen klubi ja leiritoimintaa: <https://www.punainenristi.fi/hae-tukea-ja-apua/suomeen-kotoutumiseen>

- Sivusto työssään maahanmuuttajia kohtaaville sekä kotouttamisen ja pakolaisten vastaanoton toimijoille: [kotouttaminen.fi](http://www.kotouttaminen.fi)
- Yhdistys Suomessa asuville kahden kulttuurin perheille. Sivuilta löytyy tietoa, artikkeleja, kokemuksia, oppaita ja blogi: <http://www.duoduo.fi/>
- Lisätietoa kotoutumisesta: <http://www.oaj.fi/cs/oaj/Kotoutumiskompassi>
- Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä (2013). Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.). Väestöliitto.
- Alitolppa-Niitamo, A., Moallin, M. & Novitsky, A. (2006). Monikulttuuriset vertaistuenryhmät – Ohjaajan opas leikki-ikäisten vanhemmille. Väestöliitto.
- Kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus S2-opetuksen perustana. S2-opettajat ry:n varhaiskasvatuksen työryhmän kannanotto, 2016. http://www.kotouttaminen.fi/files/44298/TEMjul_68_2015_web.pdf

Lähdeluettelo:

Aboud, F.E. 1987. The Development of Ethnic Self-Identification and Attitudes. Teoksessa: Phinney, J., S. Rotherham, M., S. (toim.) Childrens Ethnic Socialization Pluralism and Development. Newbury Park: Sage.

Banks, J. A. 2006. Cultural Diversity and Education. Foundations, Curriculum and Teaching. Boston.

Baker, C. 2000. A parents' and teachers' guide to bilingualism. 2nd Edition. Clevedon, England: Multilingual Matters.

Bialystok, E., Craik, F., Freedman, M. (2007). Bilingualism as a protection against the onset of symptoms of dementia. *Neuropsychologia* 45 (2): 459–64.

Buchholz, M. & Hall, K. 2004. Language and Identity. Teoksessa Alessandro Duranti (toim.). *A Companion to Linguistic Anthropology*. Oxford: Basil Blackwell. 268–294.

Cummins, J. 2000. Language, power, and pedagogy. Bilingual children in the crossfire. Clevedon, England: Multilingual Matters.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Hall, J. 2012. Teaching and researching: Language and culture. 2nd edition. London: Routledge.

Latomaa, S. 2007. Kotikielestä äidinkielen ja kaksikielisyyteen. Teoksessa S. Latomaa (toim.) *Oma kieli kullaan kallis – opas oman äidinkielen opetukseen*. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy, 36–40.

Latomaa, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Nicolas, H. & Lightbown, P. M. 2008. Defining child second language acquisition, defining roles for L2 instruction. Teoksessa J. Philip, R. Oliver, R. (toim.) *Second language Acquisition and the younger learner* 27–51. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

Phinney, J. S. 1990. Ethnic Identity in Adolescents and Adults. A review of research. Psychological Bulletin 108, 499–514.

Phinney, J.S. & Rotherman, M. S. 1987. Children's Ethnic Socialization, Pluralism and Development. Newsbury Park: Sage.

Skutnabb-Kangas, T. 1988. Vähemmistö, kieli ja rasismi. Helsinki: Gaudeamus

Skutnabb-Kangas, T. 2000. Linguistic genocide in education – or worldwide diversity and human rights? Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Teiss, K. 2007. Varhaislapsuuden merkitys oman äidinkielen ylläpitämisessä ja kaksikieliseksi kehittymisessä. Teoksessa S. Latomaa (toim.) Oma kieli kullaa kallis – opas oman äidinkielen opetukseen. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy, 16–25.

Vantaan kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen käsikirja.

Varhaiskasvatuslaki 2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallitus.

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Muista myös Suomi toisena kielenä -opettajat ry.

<https://www.s2opettajat.fi/>

Varhaiskasvattajille ja opettajille tarkoitettu yhdistys järjestää koulutustilaisuuksia, seminaareja ja julkaisee Suomenopettajat-lehteä. Liity yhdistykseen ja sen Facebook-sivuille.

